

Виявлення, вивчення, узагальнення та поширення ПД (методичні рекомендації)

Динамізм, притаманний сучасній цивілізації, зростання соціальної ролі особистості, гуманізація та демократизація суспільства, інтелектуалізація праці, швидка зміна техніки і технологій в усьому світі, - все це потребує створення таких умов, за яких народ України став би нацією, що постійно навчається.

Згідно з Державною національною програмою «Освіта» («Україна XXI століття») розбудова системи освіти, її докорінне реформування мають стати основою відтворення інтелектуального, духовного потенціалу народу, виходу вітчизняної науки, техніки і культури на світовий рівень.

Створення керованої системи вивчення й упровадження найновіших досягнень науки та педагогічної практики в навчально-виховний процес є одним із головніших завдань ліцею.

Розвиток загальноосвітньої системи як один із пріоритетних напрямків, передбачає, щоб освітня діяльність і якість інноваційних процесів знаходилися на високому рівні. Тобто, впровадження інноваційних освітніх процесів зумовлені суспільною потребою створення, впровадження, поширення новацій і зміни освітнього середовища, в якому здійснюється їх життєвий цикл.

У сучасній освіті змінюються технології: в галузі ІКТ, використання проектно-дослідних методів роботи, введення здоров'я зберезувальних програм, робота з обдарованими дітьми, профільне навчання, активні методи навчання тощо. Основу і зміст таких процесів становить інноваційна діяльність, сутність якої полягає в оновленні педагогічного процесу, внесенні новоутворень у традиційну систему, що передбачає найвищий ступінь педагогічної творчості. Відбувається комплексний перехід на нові освітні моделі.

Передовий педагогічний досвід - важливий фактор підвищення педагогічної майстерності, розвитку творчої ініціативи вчителя, невичерпне джерело нового, прогресивного, жива творчість мас. Цікаві творчі знахідки вчителів є у будь-якому педагогічному колективі.

У наш час ПД є підґрунтям нової галузі педагогіки - педагогічної інноватики, в якій працює кілька наукових шкіл (О. Савченко, В. Паламарчук, В. Бондар, А. Цимбалару та ін.).

У дослідженнях і застосуванні ПД велике значення надається умовам його застосування. Методологічно цінною є думка К. Ушинського, що переноситься не сам досвід, а ідея його.

За наявності значної кількості літератури, теоретичного опрацювання ПД, технологічні питання вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду залишається актуальними для тих, хто працює в освітній галузі.

Сутнісні характеристики педагогічного досвіду

Передовий педагогічний досвід зазвичай задає планку в розвитку освітньої галузі, за змістом і результатами може стати прогностичним орієнтиром у модернізації освіти. Цим пояснюється стійка увага науковців і практиків до визначення сутності цього явища, пошуку механізмів стимулювання педагогічної творчості і поширення її результатів. Для прикладу наведемо висловлювання вчених про сутнісні ознаки ППД: нова загальноосвітня практика, яка дає високі стійкі результати (М. Н. Скаткін); така загальноосвітня практика, яка містить в собі елементи творчого пошуку, новизни і оригінальності (Ф.Ш. Терегулов); діяльність, в якій втілюються в життя висновки наукових досліджень і завдяки тому досягаються принципово нові результати (М. М. Поташник); підсумок особистого, локального експерименту педагога (Я.С. Турбовської); досягнення результатів у навчанні, вихованні і розвитку дітей, які перевищують середні показники.

Спільною вважається така характеристика передового педагогічного досвіду, яка полягає у забезпеченості позитивного результату при менших, ніж зазвичай, затратах часу і сил. Водночас не можна вважати передовим досвід, при якому високий рівень знань досягається за рахунок перевантаження учнів додатковими заняттями, великим обсягом домашніх завдань, коли успіхи з одного навчального предмета досягаються за рахунок інших дисциплін.

Інноваційний (творчий) педагогічний досвід - вища ступінь прояву передового педагогічного досвіду, що характеризується системною перебудовою педагогом своєї діяльності на основі принципово нової ідеї або сукупностей ідей, в результаті чого досягається значне і стійке підвищення ефективності педагогічного процесу.

Підтипи інноваційного та передового педагогічного досвіду: що стосуються структурних елементів освітніх систем (нововведення в сфері цілепокладання, змісту освіти і виховання, застосування форм, методів, прийомів, технологій навчання, засобів навчання, системи діагностики та ін.); які спрямовані на особистісні становлення суб'єктів освіти (розвиток певних здібностей учнів, сфера розвитку їх знань, умінь і навичок, способів діяльності, компетентностей тощо); в галузі педагогічного застосування в освітньому процесі; за формами організації навчальної діяльності учнів (фронтальна, диференційована, парна, групова, індивідуальна, дистанційна та ін.); за функціональними можливостями (оновлення освітнього середовища та соціокультурних умов, нововведення педагогічних технологій та ін.); за способами здійснення (планові, систематичні, періодичні, стихійні, спонтанні, випадкові); за ступенем передбачуваних перетворень (коригувальні; що модернізують; проривні та ін.)

Узагальнення і втілення ПД - невід'ємна складова управління методичною роботою.

Під узагальненням ПД розуміють висновки або думки загального характеру, які виникають в результаті аналізу окремих фактів і явищ. У

висновках розкриваються зв'язки між явищами, формулюється суть, ідеї тих нововведень, які пропонуються учителям. За К.Д. Ушинським, передається не сам досвід, а думки, які виведені із досвіду, на основі яких можна сформулювати рекомендації.

Головна мета аналізу і узагальнення передового педагогічного досвіду полягає у тому, щоб розкрити способи і прийоми, за допомогою яких досягається позитивний ефект.

В узагальненні ПД виділяють декілька етапів: виявлення, вивчення, узагальнення, опис і поширення.

Виявлення передового педагогічного досвіду - дуже непросте завдання. Передовий досвід вирізняється відносною: вчора передовий досвід — завтра може застаріти; для одних передовий досвід, а для інших - пройдений етап; в одних умовах передове, в інших - не має цінності.

Тому передовий досвід потребує експертизи: вивчення, аналізу і оцінки, тривалої перевірки, оцінки з погляду досягнень сучасної науки і практики.

Критерії передового досвіду: актуальність; творча новизна; висока результативність і ефективність; стабільність; перспективність і відтворюваність; маневреність.

Вивчення ПД. При вивченні і діагностиці (аналізі, оцінці) передового досвіду (змісту, методів, прийомів роботи вчителя) використовується: спостереження, відвідування навчальних занять і позакласних заходів (цілеспрямоване сприйняття педагогічного процесу) з використанням сучасних аудіо- і відеозасобів; методи опитувальної діагностики: бесіди з учителем, анкетування, контрольні роботи для учнів, педагогічне тестування, соціометричні методики, метод експертних оцінок, вивчення творчої лабораторії вчителя, вивчення думки оточуючих, колег; вивчення і аналіз документації: конспектів уроків і заходів, методичних розробок, дидактичних матеріалів, продуктів діяльності учнів, вивчення і оцінка особистісних якостей, відношення учителя до педагогічної діяльності, вивчення результатів діяльності учителя і учнів.

Вивчається: суть досвіду, його прояв, зміст, методи, форми, прийоми і засоби навчання, діяльність учителя і учнів, конкретні умови виникнення і розвитку досвіду, особистість автора досвіду, тривалість у часі існування досвіду.

Під аналізом і самоаналізом досвіду розуміють мисленнєвий розподіл цілісного педагогічного процесу на складові. Без такого розчленування неможливо пізнати, осмислити жодного складного явища.

Елементи педагогічного досвіду, які виділяються шляхом аналізу, підлягають оцінці з точки зору їх педагогічної ефективності.

У вивченні досвіду важливий не тільки результат, тобто сам досвід, але й увесь процес його створення (творча лабораторія учителя). Тому бажано проводити довгострокові спостереження.

Узагальнення і опис ПД. Спочатку збирають позитивні факти, далі знаходять їх спільну причину, основу. Досвіду дається назва, коротко форму-

люється його суть, розкривається оригінальність. Опис системи роботи вчителя, його авторської технології містить не одну якусь сторону освітнього процесу, а різні сторони досвіду, які відображають його специфічні особливості: підготовка вчителя до нового навчального року, до вивчення теми, до окремого уроку; викладання вчителем нового матеріалу, забезпечення його зв'язку з життям і діяльністю учнів; організація самостійної роботи учнів на уроці з урахуванням індивідуального підходу; перевірка і оцінювання знань учнів; визначення домашніх завдань, їх перевірка і виконання; проведення позакласної роботи.

Під час узагальнення передового досвіду на перший план виходять його технологічні якості: відтворюваність, тиражування. Важлива сторона узагальнення досвіду — його теоретичне осмислення і обґрунтування. Необхідно ідентифікувати досвід, який узагальнюється з усіма позиціями класифікаційної схеми освітніх технологій.

Впровадження і поширення ПД. Поширення досвіду відбувається у різних формах: усна або друкована пропаганда, практичний показ (відкритий урок, позакласний захід).

У структурі передового педагогічного досвіду виділяються: елементи досвіду, які обумовлені індивідуальною своєрідністю особистості вчителя; прийоми і способи діяльності, які характерні тільки для даної загальноосвітньої галузі; найбільш загальні прийоми і способи діяльності, які можуть бути використані в інших галузях.

Результати узагальнення передового досвіду можуть бути представлені у вигляді методичних рекомендацій, розробок, дидактичних матеріалів, творчої роботи, статті, навчально-методичного посібника.

Цінними формами популяризації і розповсюдження передового досвіду є учительські конференції, наради, педагогічні читання.

Таким чином, аналіз і узагальнення передового педагогічного досвіду можуть проходити на різному науковому рівні, починаючи від простих емпіричних узагальнень без точного обліку всіх його умов і результатів і закінчуючи строгим експериментом відповідно до правил наукового доведення, які дозволяють розкрити внутрішній механізм взаємозв'язку педагогічних явищ. Кожному педагогу, який займається аналізом і узагальненням свого або чужого досвіду потрібно постійно підвищувати науковий рівень цієї роботи.

Удосконалення передового досвіду. Передовий педагогічний досвід характеризується перспективністю свого розвитку, і тому після його впровадження, він удосконалюється і в практиці роботи вчителя, який його створив, і в роботі вчителів, які взяли досвід на озброєння.

Положення

про виявлення, вивчення, узагальнення та поширення педагогічного досвіду

І. Загальні положення 1. Це Положення визначає порядок виявлення, вивчення, узагальнення передового педагогічного досвіду в освітніх

зкладах. 2. Положення розроблено відповідно до Законів України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та інших законодавчих актів, наказів Міністерства освіти і науки України. 3. Передовий педагогічний досвід вивчається й узагальнюється на добровільних засадах. 4. Досвід учасників дослідно-експериментальної, науково-методичної роботи, проектної діяльності в рамках програми розвитку освітньої установи вивчається й узагальнюється в обов'язковому порядку. 5. Авторами (претендентами на поширення) передового педагогічного досвіду (перспективного) можуть виступати: а) педагогічний колектив закладу; б) творчі професійні об'єднання педагогів; в) керівник, заступник; в) педагог, вихователь, керівник гуртка.

II. Мета, завдання, принципи виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду

1. Метою виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду є прискорення процесу його трансформації в широку педагогічну практику, сприяння розвитку професійної майстерності освітян.
2. Завдання виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду полягають у стимулюванні творчих пошуків педагогів, розвитку їхніх педагогічних здібностей, створенні середовища для його застосування в різних умовах.
3. Принципами виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду є відповідність нормативній базі освіти; науковість, гласність, толерантність, комплексність, безперервність, маневреність і гнучкість, що забезпечує його вибір залежно від потреб.

III. Виявлення, вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду

3.1. Виявлення, вивчення, узагальнення та поширення педагогічного досвіду охоплює чотири етапи і складає, як правило, два роки (додаток 3):

- 1-й — інформаційно-мотиваційний,
- 2-й — підготовчий;
- 3-й — основний;
- 4-й — заключний.

3.2. Виявлення педагогічного досвіду.

3.2.1. Виявлення передового педагогічного досвіду відбувається на рівнях: навчального закладу; районного методичного кабінету; Інституту післядипломної педагогічної освіти.

3.2.2. Роботу з виявлення педагогічного досвіду в закладах організують директор, заступник директора, методист, вихователь-методист; у районних методичних кабінетах - методист; в Інституті післядипломної педагогічної освіти — методист кафедри.

3.2.3. На рівні закладу виявлення педагогічного досвіду роботи відбувається в ході: моніторингу реалізації програми розвитку навчального закладу; звіту педагога про результати роботи над методичною темою;

здійснення внутрішньошкільного контролю; вивчення результатів роботи педагога над темою самоосвіти; творчого звіту педагога про результати діяльності на засіданнях методичних об'єднань, методичних тижнів і т.д.; атестації педагогічних кадрів.

3.2.4. Виявлення педагогічного досвіду передбачає: визначення об'єкта (носія) передового досвіду; аналітичну оцінку вихідних матеріалів; систематизацію відомостей про передовий досвід та комплектування довідково-інформаційних матеріалів.

3.2.5. Виявлення педагогічного досвіду ґрунтується на методологічних засадах: об'єктивності, педагогічні факти, результати педагогічної діяльності мають бути оцінені об'єктивно, відповідально, конкретно; комплексності, у підході до оцінки педагогічних явищ необхідно виходити з виявлення провідної ланки у структурі цілісного процесу, з урахуванням аналізу реальної педагогічної ситуації; науковості, виявлення досвіду відбувається з позицій найновіших досягнень педагогічної теорії, тісного взаємозв'язку її з практикою, наукового осмислення практичних здобутків.

Науково обґрунтованим вважається виявлення досвіду на основі розробленої і обґрунтованої системи критеріїв та показників.

3.3. Загальні критерії оцінки передового педагогічного досвіду.

3.3. Актуальність досвіду передбачає відповідність досвіду вимогам школи, соціальному замовленню, тенденціям суспільного розвитку, державній і регіональній освітній політиці; спрямованість на вдосконалення освітнього процесу: допомогу у подоланні окремих проблем навчання і виховання, що виникають у діяльності працівників освіти; формування інтелектуального потенціалу особистості; використання засобів розкриття здібностей і талантів кожної дитини, виховання високоморальної особистості.

Актуальність зумовлюється масштабністю розповсюдження досвіду. Про ступінь актуальності можна судити за кількісним показником - по тому скільком людям цей досвід потрібен.

3.2. Творча новизна полягає у комбінуванні уже відомих методик, відкритті нових форм, методів, способів педагогічної діяльності; вихід за межі відомого в науці і масовій практиці; в раціоналізації або вдосконаленні окремих сторін педагогічної діяльності, в оновленні освітніх засобів і правил їх застосування, постановці і вирішенні нових педагогічних завдань.

Без цієї якості досвід не є передовим. Якщо у досвіді немає новизни, то він не являє собою для інших ніякого інтересу.

3.3. Висока результативність і оптимальність - невід'ємний показник, що передбачає забезпечення відповідного рівня компетентностей в обсязі державної програми (стандартів освіти) з урахуванням індивідуальних особливостей і здібностей кожного учня, їхньої вихованості, сформованості світогляду; результативність найвища у порівнянні з масовим рівнем або одна-

кова з ним при меншому використанні часу та зусиль; сприяє сталості одержаних результатів у часі, раціональності витрат часу, зусиль, засобів.

Самим результативним і ефективним є досвід з інноваційним потенціалом, який визначається перевагою нових ідей у досвіді.

3.4. Стабільність (надійність) - достатня апробованість досвіду, проявляється у стійкій ефективності та стабільності методів, прийомів, форм роботи, які повторюються, постійно використовуються у діяльності педагога і результатів в умовах застосування узагальненого досвіду іншими педагогами.

3.5. Перспективність і відтворюваність — характеризують досвід з точки зору забезпечення можливості наслідування його та перенесення в педагогічну практику для застосування іншими педагогами; довгострокове збереження актуальності результатів, які отримані за рахунок освоєння досвіду.

3.6. Унікальність і маневреність, тобто неповторність, здатність забезпечити вибір навчальних засобів (програм, підручників) залежно від потреб і можливостей учнів.

3.4. Класифікація педагогічного досвіду.

3.4.1. Залежно від теми та змісту передовий педагогічний досвід може бути: комплексний - що охоплює різні питання освітнього процесу (зміст, методи, прийоми, форми навчання), втілення досягнень педагогіки та психології і орієнтується на поглиблення професійного досвіду; локальний - це досвід доробку вчителя чи педагогічного колективу в побудові певних компонентів освітнього процесу: цільового, стимулюючо-мотиваційного, змістового, операційно-діяльнісного, контрольно-регулятивного, оцінно-результативного. Найчастіше стосується певної проблеми, над якою працює колектив або конкретний вчитель; цільовий, що визначається педагогічними реформами або переглядом навчальних програм. Також може стосуватися індивідуальної програми підвищення кваліфікації вчителя чи введення в діяльність початкуючих учителів або, наприклад, з метою кар'єрного зростання (підготовки резерву директорів шкіл). Також цей напрямок може забезпечувати розширення досвіду в галузях, які не відносяться до предмета викладання (іноземна мова, ІКТ).

3.4.2. За характером діяльності педагогічний досвід поділяється на: дослідницький — це експериментальні пошуки способу реалізації наявної педагогічної ідеї; раціоналізаторський - якщо знахідки оригінальні, відрізняються від досягнутого в науці і практиці, спрямовані на вдосконалення традиційних підходів і поглядів; новаторський - досвід, що містить принципово нові для системи освіти педагогічні ідеї.

3.5. Вивчення, експертна оцінка та узагальнення педагогічного досвіду.

3.5.1. Підставою для вивчення і узагальнення передового досвіду є: рішення методичного об'єднання (протокол)-, рекомендація адміністрації навчального закладу (довідка за підсумками діяльності, наказ)-, рішення

педагогічної ради (протокол педради); рекомендації районного методичного кабінету (протокол);

3.5.2. Для вивчення й узагальнення педагогічного досвіду створюється експертна комісія, до складу якої входять представники адміністрації та компетентні педагоги освітньої установи; за необхідності залучаються фахівці районного методичного кабінету.

3.5.3. Експертна комісія складає план і здійснює вибір оптимальних методів із вивчення та узагальнення інноваційного та передового досвіду на підставі поданих претендентом матеріалів.

3.5.4. Узагальнення педагогічного досвіду складає один рік. Рішення про порядок узагальнення приймає навчальний заклад, районний методичний кабінет, Інститут післядипломної педагогічної освіти.

3.5.5. Відповідальна особа за узагальнення досвіду систематизує дібраний матеріал, здійснює опис, визначає форму узагальнення, готує відповідний документ (протокол, рекомендація, довідка, наказ) і подає на експертну комісію, яка складає експертний висновок і дає рекомендації з оформлення досвіду роботи з метою його подальшого поширення.

3.5.6. Підготовлені матеріали досвіду розглядаються та обговорюються на методичному об'єднанні, педагогічній раді, ради школи.

3.5.7. На основі поданих до розгляду матеріалів вищим колегіальним органом закладу; районній науково-методичній раді про затвердження конкретного педагогічного досвіду виноситься рішення про затвердження (незатвердження) педагогічного досвіду.

3.5.8. Після отримання позитивного рішення вищого колегіального органу про затвердження педагогічного досвіду автору (колективу авторів) видається Свідоцтво

.Пам'ятка фахівцеві, який описує педагогічний досвід

Чітко визначити назву, адресу і автора досвіду (у назві матеріалу дати основну характеристику досвіду, галузь застосування, характер розв'язуваної проблеми: управлінська, методична, навчально-виховна). Обґрунтувати актуальність досвіду, його практичну значущість для підвищення якості освітнього процесу в школі: якою мірою цей досвід допомагає розв'язанню завдань, що стоять перед школою на сучасному етапі; які типові недоліки в педагогічній діяльності допомагає перебороти цей досвід. Подати теоретичну базу досвіду сучасні теоретичні ідеї, положення, які служать обґрунтуванням наукової достовірності досвіду. Описати технологію досвіду (систему конкретних педагогічних і організаційних дій, зміст, форми, прийоми, методи виховання і навчання):

а) постановку цілей і завдань педагогічної діяльності (проведення уроків, системи навчальної роботи, виховного заходу, виховної роботи в цілому і т.д.),

б) ефективність навчальної, виховної роботи вчителя, співвіднести її з результатами; з'ясувати правильність поставлених завдань, вибраних форм, методів, прийомів у навчанні і вихованні дітей;

в) зміст навчальної і виховної роботи (характер доказів, фактів, прикладів, що сприяють глибокому засвоєнню учнями тих чи інших світоглядних та наукових ідей). Відповідність змісту поставленим цілям і завданням. Досвід, який вартий наслідування, полягає і в знаходженні нових форм, методів, підборі матеріалу (фактів, аргументів), який дозволяє найбільш переконливо донести до учнів потрібну ідею, положення;

г) форми і методи роботи, їх оптимальний вибір і відповідність поставленим цілям і завданням, технологію їх застосування, способи діяльності учителів і учнів. Передовий досвід освітнього процесу являє собою також вдалий вибір відомих форм і методів (або вироблення нових), що дозволяє найоптимальнішим шляхом досягнути мети. Важливо описати процедуру, послідовність способів педагогічної діяльності. Якщо, наприклад, стосується досвіду формування інтересу учнів до вивчення математики, то необхідно розкрити наукові засади стимулювання мотивації в певному віковому періоді, показати роль математики в становленні особистості;

д) організацію освітнього процесу, способи включення учнів у навчальну, суспільно-корисну, трудову діяльність. Відповідність організації поставленим цілям і завданням. Показати ефективність діяльності школярів із застосуванням різноманітних форм, методів, прийомів роботи, їх позицію: простих виконавців волі дорослих чи організаторів, господарів своїх прав;

ж) показати зв'язок одержаних результатів із поставленими цілями, завданнями, способами діяльності педагогів і учнів та довести, що результати освітнього процесу в освітньому закладі, в педагога чи групи педагогів залежать від досвіду, який пропагується.

Наводяться певні порівняльні дані вихованості, якості знань учнів тощо. Розкрити провідну педагогічну ідею, що впливає з досвіду і передбачає варіативність форм її застосування: виділення головного, найсуттєвішого в діяльності автора досвіду.

Схарактеризувати результативність умов і можливостей застосування описаного досвіду та відтворюваності у практиці роботи іншими педагогами. У результаті узагальнення досвіду показати, чим відрізняються описані педагогічні ідеї від результатів інших у тих же умовах.

Дати оцінку оптимальності часу, витраченого на досягнення результатів на основі критеріїв мінімуму часу за Ю.К. Бабанським. До узагальненого матеріалу сформулювати висновки і рекомендації, проілюструвати додатками.

Пам'ятка педагогові

Постійно стежте за новинками науково-методичної літератури, ведіть бібліографію використаних джерел.

Збирайте і накопичуйте матеріали, що відображають досвід вашої роботи: друковану продукцію, плани виховної роботи, конспекти уроків,

дидактичні матеріали, тести, учнівські творчі роботи, анкети, щоденники спостережень, психолого-педагогічні характеристики на вихованців, а також ведіть записи своїх здобутків, невдач та сумнівів.

Обирайте тему для узагальнення досвіду найбільш важливу і актуальну, сформулюйте її чітко і конкретно, враховуючи успіхи і недоліки у вашій роботі, роботі колег. Визначте форму узагальнення: доповідь, стаття, буклет тощо.

Систематизуйте методичні матеріали.

Складіть короткий план теми з тезами, де повинні бути ідея досвіду та логічний виклад теми. Згадайте і поясніть факти, які будуть використані як основа для ваших висновків.

Під час написання доповіді спочатку дайте стислий виступ без загальних фраз. Літературу використовуйте не для повторення вже описаного, а для поглиблення і систематизації своїх спостережень і висновків.

Досвід оцінюйте критично. Розповідаючи про успіхи, не забудьте сказати про недоліки, труднощі, помилки. Головний критерій хорошого досвіду - результативність. Розкриття досвіду нецікаве, якщо в ньому не показаний розвиток дитини, не проілюстровані досягнення.

Матеріал намагайтеся викласти коротко, просто, логічно, уникаючи повторень.

Працюючи над темою, радьтеся зі своїми колегами. Так можуть з'явитися цінні думки, необхідні факти.

Підберіть і оформіть додатки (схеми, картки, таблиці, роботи учнів тощо).

Етапи виявлення, вивчення та узагальнення передового педагогічного досвіду

Перший рік роботи

I. Інформаційно-мотиваційний етап

Завдання: формування позитивних мотивів і потреб педагога до узагальнення педагогічного досвіду.

Види та форми роботи: визначення мети, об'єкта, предмета вивчення; оцінка досвіду відповідно до критеріїв та класифікації; обґрунтування теми, актуальності, новизни, перспективності досвіду; визначення організаційно-методичної системи роботи автора (авторів)-, винесення рішення про порядок вивчення і узагальнення ПД.

Для ефективного вивчення досвіду необхідно чітко спланувати роботу. План роботи складається творчою групою (експертною комісією) відповідно до мети, завдань та основних етапів роботи. Як, правило, складається з 3-5 розділів.

I розділ. Планується теоретична підготовка і розв'язання організаційних питань. Наводиться список літератури. Вказується, що та коли слід зробити кожному членові групи, який емпіричний матеріал зібрати (розробки поурочних планів-конспектів, зразки роздаткового матеріалу, копії статей,

доповідей та виступів учителя). Визначаються форми, прийоми і методи вивчення роботи.

II розділ. Планується робота з учителем, досвід якого буде вивчатися: консультації, система самоосвіти, самокорекція, підготовка доповідей, статей тощо.

III розділ. Плануються етапи вивчення досвіду за роками (табл. 1)

Етапи вивчення досвіду (орієнтовно)

Рік	Організаційні питання	Зміст роботи	Терміни
1-й		1. Формування мети і теми досвіду	Вересень
		2. Опрацювання літератури	Вересень-листопад
		3. Збір емпіричного матеріалу	Вересень-листопад
		4. Відвідування уроків	Жовтень-березень
		5. Консультації, корекція діяльності	Січень- травень
		6. Контрольні заміри навчальних досягнень учнів	Грудень-травень
		7. Відвідування уроків та інших форм освітнього процесу	Вересень-квітень
		8. Консультації і корекція	Вересень-квітень
		9. Частковий опис досвіду	Квітень-травень
		10. Аналіз діяльності педагога (попередній)	Січень- травень
2-й		11. Творчий звіт учителя	Листопад-грудень
		12. Контрольні заміри знань учнів	Грудень
		13. Аналіз діяльності учителя (кінцевий)	Грудень
		14. Опис досвіду	Жовтень-грудень
		15. Обговорення узагальнених матеріалів на засіданні педради (ради	Січень

Рік	Організаційні питання	Зміст роботи	Терміни
		методкабінету тощо)	
		16. Рецензування матеріалів досвіду	Січень-березень
		17. Оформлення матеріалів для затвердження	Січень-березень

IV розділ. Плануються форми узагальнення - й систематизації досвіду, рецензування матеріалу методистом або науковим працівником, термін подачі матеріалу для затвердження радою методичного кабінету.

V розділ. Плануються заходи щодо організації поширення досвіду - проведення семінарів-практикумів, відкриття майстер-класу або творчої лабораторії вчителя, виступи перед учителями на засіданнях методичних об'єднань, конференціях.

II. Підготовчий етап

Завдання: виявлення педагогічних закономірностей, втілених та використаних у досвіді, допомога педагогу в осмисленні свого досвіду.

Види та форми роботи: теоретична підготовка: вивчення науково-педагогічної літератури з проблеми; вивчення особливостей здійснення освітнього процесу автором (колективом) досвіду: відвідування уроків, занять, інших заходів, які розкривають ідеї досвіду; відбір та класифікація практичних матеріалів, що відображають суть досвіду; визначення рівня раціональності і стабільності результатів педагогічного досвіду.

Другий рік роботи.

Основний етап

Завдання: обґрунтування інноваційної передової педагогічної практики автора (колективу).

Види та форми роботи: систематизація поданого та дібраного матеріалу в аспекті проблеми; опис очікуваних результатів вивчення пропонованої освітньої новації; визначення сфери можливого застосування передового педагогічного досвіду у масовій практиці; визначення форми узагальнення передового педагогічного досвіду: доповідь (повідомлення, виступ) на педагогічній раді; засіданні МО або предметних комісій, видання методичних листів, розробок, брошур, збірників, посібників тощо.

IV. Заключний етап

Завдання: представлення педагогічного досвіду автора (колективу) колегіальному органу.

Види та форми роботи: проведення презентації досвіду; стендова наочно-демонстраційна популяризація ПД та ін.

I. Опис педагогічного досвіду

Опис педагогічного досвіду являє собою подачу інформації, яку було зібрано в процесі вивчення досвіду, у вигляді тексту. В описі на першому етапі чітко визначається педагогічна проблема та формулюється тема досвіду. Назва повинна відображати сутність досвіду, провідну ідею описуваної методичної системи, містити кілька ключових слів із основних її положень.

1.1. Структура опису: титульний аркуш, фото, персоналія, зміст, вступ, основна частина (опис досвіду), висновок, список використаної літератури, додатки (при необхідності).

1.2. Вимоги до змісту опису.

1.2.1. Титульний аркуш містить: найменування закладу, де буде узагальнюватися досвід; назву роботи; прізвище, ім'я, по батькові автора (колективу авторів); назву організації, в якій працює автор (колектив авторів); місто і рік.

Опис оформляється друкованим шрифтом за допомогою комп'ютера: на одному боці аркуша білого паперу форматом А4 (210x298 мм) через півтора міжрядкових інтервали. Шрифт 14 Times New Roman. Текст необхідно друкувати, залишаючи поля таких розмірів: верхнє і нижнє - 20 мм, ліве - 20 мм, праве - 15 мм. Вирівнювання тексту по ширині рядка. Вписувати в текст формули, умовні знаки, окремі іншомовні слова потрібно чорною кульковою ручкою.

1.2.2. Персоналія.

1. Прізвище, ім'я, по батькові _____

2. Число, місяць, рік народження _____

3. Повна назва вищого начального закладу, який закінчив, рік закінчення _____

4. Стаж педагогічної роботи _____

вказати початок педагогічної діяльності

5. Основні етапи педагогічної діяльності _____

6. Місце роботи, посада, яку займає _____

7. Педагогічні відзнаки та визнання _____

8.			Сутність
досвіду	_____		
9.	Методологічна	основа	педагогічного
досвіду	_____		
10.	Наявність		друкованих
робіт	_____		

1.2.3. Зміст.

Зміст подається на початку роботи і містить найменування і номери початкових сторінок усіх розділів, зокрема: вступу, опису досвіду, додатків, використаної літератури.

1.2.4. Перелік умовних позначень, символів, одиниць, скорочень і термінів (за необхідністю).

Якщо у роботі вжита специфічна термінологія, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення і таке інше, то їх перелік може бути поданий у вигляді окремого списку, який розміщують перед вступом.

Перелік треба друкувати двома колонками, в яких зліва за абеткою наводять, наприклад, скорочення, справа - їх детальну розшифровку.

Якщо в роботі спеціальні терміни, скорочення, символи, позначення і таке інше повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх тлумачення наводять у тексті при першому згадуванні.

1.2.5. Вступ.

Розкриває сутність і стан досвіду відповідно до загальних критеріїв оцінки досвіду, його значущість. Далі подається загальна характеристика досвіду в рекомендованій нижче послідовності.

Актуальність теми. Шляхом аналізу стану проблеми обґрунтовують актуальність та доцільність досвіду для освітянської практики.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне — сутність досвіду.

Зв'язок опису досвіду з джерелами. Коротко викладають зв'язок досвіду з психологічними та педагогічними джерелами, з державними програмами та планами. Обов'язково зазначають роль автора роботи.

Мета і завдання дослідження. Формулюють мету досвіду і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети.

Мета, тобто те, чого хоче досягти педагог, формулюється з врахуванням тематики. Вона характеризує основний задум (результат) роботи, який дає можливість виробляти соціально корисний продукт (технологію, методіку тощо) з кращими показниками якості, ніж було раніше.

Завдання з одного боку, розкривають суть теми досвіду, а з іншого -¹ знаходять своє тлумачення у висновках, що фіксують і узагальнюють результати їх виконання. Завдання охоплює вимогу (мету), умови (відоме) і

шукане (невідоме), яке формулюється у запитанні. Між ними існують певні зв'язки залежності, за рахунок яких здійснюється пошук і визначення невідомих елементів через відомі. Завдань виділяють порівняно небагато, не більше 4—5.

Перше завдання зазвичай пов'язується з виявленням, уточненням, поглибленням, обґрунтуванням суті, природи об'єкту, що вивчається;

друге — з аналізом реального стану предмета дослідження, динаміки і внутрішніх суперечностей його розвитку;

третє — із способами його перетворення, дослідно-експериментальною перевіркою;

четверте - з виявленням шляхів і засобів підвищення ефективності, вдосконаленням досліджуваного явища, процесу;

п'яте — з прогнозом розвитку досліджуваного об'єкта або з опрацюванням практичних рекомендацій для різних категорій працівників освіти.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження - це процес, або явище, що породжує проблемну ситуацію і обране для вивчення; сукупність різних аспектів теорії і практики проблеми, що досліджується, саме те, що розглядається. Об'єктом дослідження може бути: процес формування ...; процес розвитку ...; процес естетичного виховання ...; процес навчальної діяльності ...; процес організації та ін.

Наприклад, процес навчання, виховання та розвитку особистості в умовах дошкільного виховання тощо; процес становлення нових освітніх і виховних систем; процес формування певних якостей особистості.

Предмет дослідження міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага автора досвіду, оскільки предмет дослідження визначає тему досвіду, яка визначається на титульному аркуші як її назва. Предмет дослідження є складовою об'єкта і вказує, які нові аспекти, функції, умови, принципи, форми і методи розглядає дане дослідження. Тому предмет дослідження може бути: система діагностики та корекції ...; педагогічні умови...; шляхи вдосконалення...; тенденції розвитку... та ін.

Наприклад, об'єкт - процес сприйняття нового змісту учнями, а предмет - обсяг сприйнятих знань; об'єкт - процес естетичного виховання школярів, предмет - музика як засіб формування естетичних смаків учнів початкових класів. У темі «Формування у підлітків потреби у самовихованні» об'єктом виступає процес самовиховання, а предметом - власне потреба у самовихованні, яка формується у процесі навчання і виховання.

Предметом досвіду можуть бути мета освіти чи виховання, прогнозування, зміст, форми і методи організації і проведення педагогічного процесу, характеристики діяльності учня і вчителя, шляхи вдосконалення освітнього процесу, а також різні педагогічні відносини: між дітьми в групах і колективах, колективом і особистістю.

Методи дослідження. Подається перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої мети.

Метод - це сукупність прийомів практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкований розв'язанню конкретної мети.

До цих методів відносяться: вивчення літератури, педагогічної документації та результатів навчально-виховної діяльності, педагогічне спостереження, різні види педагогічних експериментів; опис одержаних результатів; класифікація фактів, їх систематизація, різні способи аналізу і узагальнення; письмове та усне опитування (інтерв'ю, анкетування, тестування, соціометрія); бесіда; експертна оцінка; вивчення результатів діяльності конкретних осіб тощо.

Новизна педагогічних ідей. Подається коротка анотація нових технологій, ідей, положень (рішень), запропонованих педагогом особисто. Необхідно показати відмінність одержаних результатів від відомих раніше, описати ступінь новизни (наприклад: вперше одержано, удосконалено, дістало подальший розвиток).

Кожне нове положення чітко формулювати, відокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни.

До цього пункту не включають опис нових прикладних (практичних) результатів, отриманих у вигляді пристроїв, схем і т.ін.

Усі положення з урахуванням досягнутого рівня новизни є теоретичною основою (фундаментом) вирішеної в описі проблеми.

Результативність і оптимальність досліджуваного явища показують у порівнянні з масовим або однаковим з ним при меншому використанні часу та зусиль; зазначають засоби; сприяють сталості одержаних результатів.

Унікальність і маневреність - здатність забезпечити вибір навчальних засобів (програм, підручників) залежно від потреб і можливостей учнів.

Практичне значення одержаних результатів. В описі треба подати відомості про використання результатів досліджень або рекомендації щодо їх використання. Відзначити практичну цінність одержаних результатів.

1.2.6. Основна частина. Здійснюється опис досвіду.

1.2.7. Висновок.

Вказується вид передового педагогічного досвіду: раціоналізаторський або новаторський. Даються поради щодо необхідності або неможливості поширення, впровадження, використання даного досвіду в залежності від результатів його узагальнення.

1.2.8. Список літератури.

Для оформлення матеріалів досвіду з'явиться необхідність у користуванні додатковими джерелами літератури.

Правила оформлення бібліографічного опису

При описі вказуються автор, назва, місце видання, видавництво, рік видання.

Автор (прізвище, ініціали); крапка; якщо книга написана декількома авторами, то вони перераховуються через кому.

Якщо посібник написаний чотирма авторами і більше, то вказують лише першого, а замість прізвищ інших авторів зазначається «та ін.».

Назва книги (без скорочень і без лапок); двокрапка. Підзаголовок (без лапок); крапка, тире.

Початкові відомості (місце видання, видавництво, рік видання).

Наприклад:

1. Активний словник базових психолого-педагогічних термінів майбутнього вчителя початкових класів,- Херсон: Айлант, 2007. - 176 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. - К. : Либідь, 1997. - 376 с.
3. Джумовська Л. Виявлення та моделювання перспективного педагогічного досвіду // Управління освітою. - 2005. - № 33. - С. 2-5.
4. Організаційно-педагогічні основи методичної роботи: // В.І. Пуцов та ін. К.Д995. - 180 с. 1.2.9.

Додатки. Матеріали цього розділу мають додаткове (довідкове чи ілюстративне) значення. Вони необхідні для більш повного висвітлення теми дослідження. Додатки подають як продовження дослідження.

Змістом додатків може бути наочність, яку учитель розробив та використовує в своїй педагогічній діяльності (графіки, схеми, малюнки, таблиці), дидактичний матеріал, тести, посібники, розробки уроків, мультимедійні презентації тощо, публікації у фахових виданнях із теми узагальненого досвіду; копії статей, доповідей та виступів педагога на засіданнях методичних об'єднань, педагогічних радах, семінарах, конференціях.

Глосарій

Активізація процесу навчання і виховання - удосконалення методів і організаційних форм навчально-пізнавальної і виховної роботи учнів, яке забезпечує активну і самостійну теоретичну і практичну діяльність школярів у всіх ланках навчального процесу.

Актуальність ПД - один із критеріїв педагогічного досвіду, Який полягає у відповідності цього досвіду сучасним тенденціям суспільного розвитку, передовим ідеям педагогічної науки. У передовому досвіді знаходить своє втілення соціальне замовлення суспільства і держави системі освіти.

Інновація педагогічна - процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання відомих педагогічних проблем, які досі розв'язувалися по-іншому.

Інноваційний (творчий) педагогічний досвід - вища ступінь прояву передового педагогічного досвіду, що характеризується системною перебудовою педагогом своєї діяльності на основі принципово нової ідеї або сукупностей ідей, в результаті чого досягається значне і стійке підвищення ефективності педагогічного процесу.

Інновації в освіті - процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів педагогічних та управлінських технологій, у

результаті яких підвищуються показники досягнень в структурних компонентах освіти, відбувається перехід системи до якісно іншого стану.

Компетентність - інтегрована особистісна якість, що охоплює сукупність знань, умінь, ставлень, здатностей, необхідних фахівцю для здійснення ефективної професійної діяльності: вміння аналізувати і прогнозувати результати праці, використовуючи сучасну інформацію в певній галузі виробництва. Володіння здібностями, необхідними для виконання певних функцій або досягнення мети (наприклад, для управління учнівським колективом, стимулювання інтересу до навчання та ін.).

Компетенції - відчужена від суб'єкта, наперед задана соціальна норма (вимога) до освітньої підготовки учня, необхідна для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері, тобто соціально закріплений результат. Результатом набуття компетенції є компетентність.

Креативність - (лат. *creatio* - творення) - творчий потенціал індивіда, його творчі здібності, творча, новаторська діяльність, що виявляються не тільки в оригінальних продуктах діяльності, а й у мисленні, почуттях і спілкуванні з іншими людьми.

Критерії ПД - показники, на основі яких здійснюється експертна оцінка педагогічного досвіду, що охоплюють підвищення ефективності і якості педагогічного процесу; новизну, новаторство; відповідність тенденціям суспільного розвитку, передовим ідеям науки; розширення сфери педагогічної діяльності і створення цілісної системи різнобічного розвитку особистості.

Критерії педагогічної майстерності педагога: актуальність; творча новизна; висока результативність і ефективність; стабільність; перспективність і відтворюваність; маневреність. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі й педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога та професійно значущі особистісні риси і якості.

Майстер-клас - урок, який проводить майстер - експерт у конкретному виді педагогічних технологій і напрямків діяльності. Відмінність від звичайного уроку полягає в методиці: майстер-клас дає можливість вчитися, спостерігаючи, як майстер навчає інших, при цьому перебуваючи в ролі учня; сьогодні — один з основних способів швидкого освоєння нових технологій та підвищення професійної майстерності.

Мета педагогічної діяльності - свідоме бачення кінцевого результату діяльності, що планується як позитивний перетворювальний вплив на особистість.

Методи навчання - система послідовних взаємопов'язаних дій вчителя та учня, які забезпечують засвоєння змісту освіти.

Моніторинг в освіті (лат. *monitor* - той, що нагадує, наглядає, застерігає) - спеціальна система збору, обробки, зберігання і поширення інформації про стан освіти, прогнозування на підставі об'єктивних даних динаміки і основних тенденцій її розвитку та розроблення науково обґрунтованих

рекомендацій для прийняття управлінських рішень стосовно підвищення ефективності функціонування освітньої галузі.

Навчання - спільна цілеспрямована діяльність вчителя та учня, у ході якої здійснюється розвиток особистості, її освіта та виховання.

Новаторство педагога - термін, який вживається для позначення діяльності вчителів та вихователів, спрямованої на поліпшення процесу навчання й виховання, на його раціоналізацію. Ця діяльність може стосуватися змін у меті, завданнях, методах і прийомах навчання, а також змін у формах його організації; створення принципово нової ідеї, практики або технології, яка не має аналогів у педагогічній практиці.

Об'єкт (від лат. *objectus* - предмет, явище) - фрагмент дійсності, на який спрямовано практичну або пізнавальну діяльність суб'єкта.

Педагогічний досвід - сукупність знань, умінь і навичок, набутих педагогом у процесі практичної навчально-виховної роботи.

Педагогічна майстерність - найвищий рівень педагогічної діяльності, вияв творчої активності особистості педагога. Комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі.

Педагогічна рада - постійно діючий колективний орган управління навчальним закладом.

Педагогічна творчість - а) оригінальний і високоефективний підхід учителя до навчально-виховних завдань, збагачення теорії та практики виховання й навчання. Досягнення творчого результату забезпечується систематичними цілеспрямованими спостереженнями, застосуванням педагогічного експерименту, критичним використанням передового педагогічного досвіду. Педагогічна творчість стосується різних сторін діяльності вчителя — проведення навчальних занять, роботи над організацією колективу учнів відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей, проектування особистості учня, вироблення стратегії і тактики педагогічної діяльності з метою оптимального виконання завдань різнобічного розвитку особистості; б) особлива галузь педагогічної науки, що займається виявленням закономірностей формування творчої особистості (В. тувинський), або оптимальна реалізація «випереджувальних конструкцій моделей діяльності вчителя» (П. Шевченко, І. Дмитрук), або варіант організації професійної діяльності вчителя, який на реально доступному рівні забезпечує вирішення навчально-виховних завдань сучасної школи (Р. Скульський).

Педагогічні технології — а) це закономірна педагогічна діяльність, яка реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж за використанням традиційних методик навчання; б) радикальне оновлення інструментальних і методологічних засобів педагогіки і методики за умови збереження наступності в розвитку педагогічної науки і шкільної практики, набором технологічних процедур, які забезпечують професійну діяльність учителя, — гарантованістю кінцевого результату.

Передовий педагогічний досвід — а) це досвід, завдяки якому досягаються кращі, ніж у масовому досвіді результати; широке родове поняття, щодо якого видовим поняття є інновації. Досвід може бути масовим, раціоналізаторським новаторським (інноваційним); б) виникає з масового досвіду, перевершує його за окремими параметрами або в цілому, відрізняючись від нього за рядом ознак, найважливішими з яких є: актуальність, новизна, відтворюваність, ефективність і стабільність результатів; в) вища форма вияву постійно відтворюваної частини практики галузі педагогічної діяльності.

Поширення досвіду роботи — комплекс заходів, достатніх за обсягом та змістом, що забезпечують наступність інноваційного та передового педагогічного досвіду, його впровадження в масову практику.

Предмет дослідження є складовою об'єкта і вказує, які нові аспекти, функції, умови, принципи, форми і методи розглядає дане дослідження.

Просування досвіду роботи — комплекс заходів, спрямованих на ознайомлення педагогічної спільноти з результатами застосування інновацій та передового педагогічного досвіду.

Професійна компетентність — інтегративна характеристика ділових і особистісних якостей фахівця, що відображає рівень знань, умінь, досвіду, достатніх для досягнення мети з певного виду професійної діяльності, а також моральну позицію фахівця.

Професіоналізм - сукупність навичок поведінки та дій, що свідчать про професійну підготовку, навченість, придатність людини до виконання професійних функцій.

Рівень практичної значущості досвіду визначається за масштабами і формами поширення і застосування: галузевий (загальнопедагогічний) рівень означає, що вплив цього досвіду поширюється на багато предметів, на освітній процес в цілому; загальнометодичний рівень припускає, що результати досвіду важливі для вирішення загальних питань методики та технології викладання, навчання і виховання; частково методичний рівень характеризує досвід, який важливий для вирішення часткових питань навчання, виховання, управління.

Рівні педагогічної ідеї: глобальний рівень новизни - внесення нових положень у науку, кардинальне перетворення освітнього процесу від постановки нових цілей до нових підходів в освітній діагностиці; локальний рівень новизни - оновлення одного з елементів педагогічної системи в порядку поточної модернізації; частково-предметний рівень новизни — використання в конкретних умовах нововведення, яке застосовувалося на інших об'єктах; умовний рівень новизни - незвичайне поєднання раніше відомих елементів.

Рівні новизни інноваційного та передового педагогічного досвіду: рівень перетворення, що характеризується принципово новими ідеями, підходами в сфері навчання і виховання, докорінно відрізняються від відомих уявлень у цій галузі; рівень доповнення — відкриття нових граней вже відомих теоретичних і практичних положень у сфері навчання і виховання; рівень

конкретизації - уточнення, конкретизація окремих теоретичних і практичних положень, що стосуються навчання, виховання, методики викладання.

Узагальнення педагогічного досвіду - а) виведення і формулювання основні ідеї, на якій побудований конкретний досвід; обґрунтування правомірності, продуктивності і перспективності цих ідей; розкриття умов, при яких можлива їх реалізація; виявлення об'єктивних закономірностей, вимог, правил відтворення, творчого використання і розвитку конкретного досвіду; б) висновки або думки загального характеру, які виникають у результаті аналізу і зіставлення окремих педагогічних фактів, явищ; передбачає логічний перехід від одиничного до загального, від менш загального до більш загального судження, знання, оцінки.